Itiner

[redacted]	Táv	Szint	Jelzés
Hegykapu Étterem	0	0	[redacted]
Taposó-kút	1,1	80	S
Szent Ilona kápolna	1,9	104	S+, SL
Séd-fő	2,7	128	SL, S+, S
Öreg-kút	4,5	246	S, S▲
Szent Márton kápolna	5,1	247	S▲, S●
Somló vár, várkápolna	6,7	405	S●, S▲, S, SL
Szent István kilátó	7,5	487	S
Keresztelő Szent János kápolna	8,3	488	S
Szent Margit kápolna	8,3	488	S
Hegykapu Étterem	10,1	492	S, S+

5 kápolna a Somlón

Összeállította: Orbán Imre

Név:
Teljesítés ideje:
Lakcím:
E-mail vagy telefonszám:
Egyesület:

Igazolás

Hegykapu Étterem **Bélyegzés vagy fénykép**	**Szent Ilona kápolna** **A kápolna melletti kereszt felirata:** **……...…….**	**Séd-fő forrás** **Mikor foglalták a forrást:** **…….**
Szent Márton kápolna **Melyik zarándokút táblája található a forrásnál:** **…….……...**	**Somló vár, várkápolna** **A várban található kutak és ciszternák száma:** **…….**	**Szent István kilátó** **Bélyegzés vagy fénykép**
Keresztelő Szent János kápolna **Milyen irányba néz a kápolna:** **…….**	**Szent Margit kápolna** **Hány éves a kápolna előtt álló fa:** **……...**	**Hegykapu Étterem** **Bélyegzés vagy fénykép**

Hit Pajzsa Nemzeti Egylet túramozgalmairól és teljesítménytúráiról információ:
www.teljesitmenyturazoktarsasaga.hu
A túramozgalmak igazolófüzetei ingyen letölthetőek:
www.teljesitmenyturazoktarsasaga.hu

Túramozgalom teljesítésének feltételei

A túramozgalom teljesítése, igazolása:
A túramozgalmat bárki teljesítheti, a teljesítés nincs időkorláthoz kötve.
Az igazolófüzetben történő bélyegzéssel, belépőjegy vagy fénykép elhelyezésével lehet a túramozgalmat igazolni.
Díjazás: jelvény + oklevél.
A jelvény és oklevél ára 1.000.Ft + felbélyegzett buborékos válaszboríték.
A túramozgalom szervezője: Orbán Imre.
Címe: 8523. Egyházaskesző, Kossuth Lajos utca 7.
Információ: 06/70/942-4410 és bakonyturistaja@googlemail.com

A Somló

A Bakony hegység nyugati lábánál, de már a Kisalföld síkságából emelkedik ki a Somló páratlan szépségű, 435 m-es haranghegye. A körülötte elterülő, hullámos térszínből mint hatalmas sziget nyúlik a magasba, és már messziről magára irányítja figyelmünket. Veszprém megyében, Devecsertől 6 km, a lábánál elterülő Somlóvásárhelytől 1 km távolságra fekszik. Körülötte ősi falvak: Doba, Oroszi, Borszörcsök, Somlóvásárhely, Somlójenő, Tüskevár (az egykori Nagyjenő), Iszkáz, Somlóvecse és Somlószőlős. E kis falvak történelme, jóléte is szorosan összefonódott a hegyen épült vár múltjával, lakóinak pedig ősi foglalkozása, kenyere a Somló hegyi szőlők művelése.

Somló neve ősi magyar név. Abból az időből származik, amikor még somfa borította a hegy tetejét, lankáit. Ekkor még som (Cornus mas) és nem szőlő termett rajta. Az egész hegy somos volt, a rajta nőtt temérdek somfától. A sommal benőtt, sommal fedett, sommal ékes vagy somtól terhes hegy, ha a sommal borítottság már messziről látszik, feltűnik, az ilyen hegy - az Árpád-kori idők magyar nyelvén (közelebbről a dunántúli tájnyelven szólva) - "somlik". Mielőtt szőlővel betelepítették volna, az egész hegy "somlott". Ebből a Somló szóból képezett melléknév, vagy mindaz, ami ehhez a Somlóhoz tartozik, ami oda való, az: somlai (nem somlói, még kevésbé somlyói). A Dunántúlon sok hegyet neveznek a tájnyelv azonos logikája alapján Somlónak (sohasem Somlyónak); Somos- vagy Somhegynek. Hazánk más részein viszont sok a Somlyó, hivatalosan is ilyen alakban, míg például Somlyóvásárhelyt a Helységnévtár is mindig ilyen - egyedül helyes - alakban írta.

Más felfogás szerint a megcsuszamló, suvadó oldalú helyet, vagy a zöld erdőövezetből kiemelkedő kopasz, sziklás hegytetőt is így jelölték.

De olyan felfogást is hangoztatnak, hogy a somlik szó a zöld héjából kifejlő (pl. dió, som stb.) gyümölcsöt is jelenti.

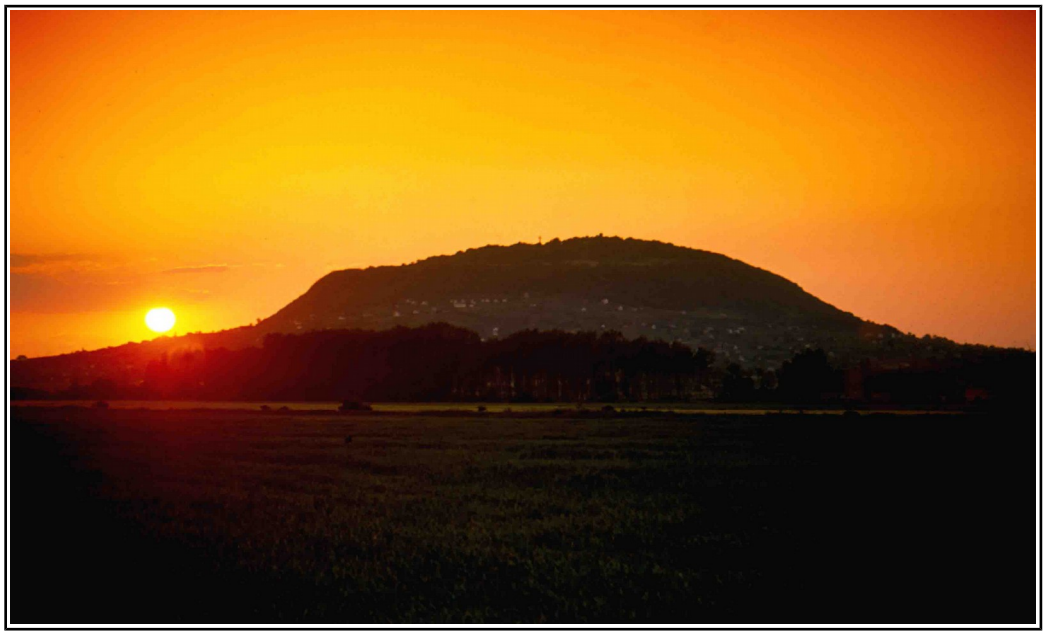

Évmilliókkal ezelőtt kezdődött a Somló születése, a földtörténeti múlt harmadkorának közepén. Hazánk területét ebben az időben még hatalmas vízfelület borította. Ez az egykori tenger elvesztette összefüggését az óceánnal, és 5-10 millió évvel ezelőtt - a pliocén korban folyamatosan beltengerré vált. Ez az óriási tó a Turáni-tó, a mai Magyarország területén elhelyezkedő öble pedig Pannóniai-tó néven ismert. Vize olyan mély volt, hogy csak a 300 m-nél magasabb hegyek csúcsai emelkedtek ki belőle.

A Pannóniai-tó vize eleinte sós volt. A környező szárazföldek folyóinak vize azonban lassan-lassan édesvizűvé változtatta. A nagy tó állatvilága igen gazdag volt. Benne élt a kecskekörömkagyló (tudományos nevén Congeria ungula-caprae) valamint egy hozzá hasonló, de jóval kisebb kagylófaj: a vándorkagyló (Dreissena). Általában azt tartják, hogy a legszebb kecskekörmök a Tihanyi-félszigeten találhatók. A Somló keleti lábánál, Ferencmajor közelében, az úgynevezett Födigödörben, egy kis szerencsével teljesen épen megmaradt kagylóhéjakat is találhattunk. Hazánkban a legépebb és legszebb "balatoni kecskekörmöket" (Congeria kagylót) itt és Sopron vidékén találhatjuk és nem a Tihanyi-félsziget kecskekörmeiről híres pannóniai üledékeiben.

A pliocén korban a Pannóniai-tóba ömlő folyók nemcsak édesvizet, hanem nagy mennyiségű törmeléket, agyagos iszapot, homokot, kavicsot, a szelek pedig finom homokot, port hordtak a vizébe. Lassan feltöltődve, a korábban nyílt vizű terület elpocsolyásodott, majd a teljes feltöltődés után szárazfölddé alakult át.

A tó kiszáradását követően - a harmadkor végén -, a föld mélyében levő bazalttömegek egyes helyeken a felszínre buggyantak.

Ez a hatalmas "bazaltvulkánosság" hozta létre a Balaton vidékén a gyönyörű Tapolcai-medence (Badacsony Szent György-hegy Csobánc, Gulács, Tóti, Haláp) hegyeit. Kissé távolabb, a Balaton-felvidék északnyugati ellaposodásán, a Kisalföldön, további szebbnél szebb bazalthegyeket találunk. Mindezek természetesen a Balaton-felvidék bazaltterületéhez tartoznak, mint ennek a nagy, vulkáni kitöréses területnek messzire elszakadt előőrsei.

A kitörések alkalmával, a kráternyílás kialakulásakor a mélyből először lávadarabkák és finom vulkáni hamu szóródott ki a levegőbe. Ez az úgynevezett vulkáni törmelék azután a kráter környékére visszahullott, s rétegeződve kőzetté alakult, amelyet a tudomány vulkáni tufának, jelen esetben, minthogy főanyaga bazalt, "bazalttufának" nevez. A vulkáni működés következő szakasza már a lávafolyás volt. A kráteren keresztül kiömlött, majd megmerevedett lávatömegekből épültek fel a Dunántúl bájos bazalthegyei.

A Somló önállóan felépült bazalthegy. A Kisalföld délkeleti csücskén, a kissé távolabbi Bakonytól pedig nyugatra, magányos hegyszigetként emelkedik ki a környező síkságból.

Alak, nagyság, felépítés tekintetében joggal mondhatjuk Somló ikertestvéreinek a Szent György-hegyet és a Badacsonyt, mert - e két hegyhez hasonlóan - a Somló is három kúpszeletből épült fel:

a) az alsó, enyhén lejtő hegypalást, meneteles csonka kúp, 180-300 m-nyi tengerszint fölötti magasságban emelkedik és a Pannóniai-tó üledékét alkotó homokos agyagból és kavicsos homokból áll;

b) a középső, meredek csonka kúp körülbelül 300-400 m tengerszint feletti magasságban pados elválású bazaltból (szürkés-feketés nefelinbazanitból) épült fel. Kifelé, a kopasz oldalakon kőzsákszerű kialakulást mutat és emlékeztet a Szent György-hegy vagy a Badacsony sziklabordás oldalaira;

c) legfelül a tetőn még egy sapkaszerű kiemelkedést, egy körülbelül 35 m vastag harmadik kúpszeletet találunk. Anyaga hólyagos-lávás bazalt. Ezt a hólyagos - likacsos -, salakos bazaltot a nép "hopokának" nevezi. Ez a hopokából álló kőzetsapka tetőzik 435 m tengerszint feletti magasságban.

A Somló felső, lapos csúcsán, a salakos bazaltban, megtaláljuk a különféle lávamegmerevedési formákat: így a kötéllávát és a fonatosláva darabokat, továbbá a körte alakú, vagyis egyik oldalukon a visszahullásnál részben ellapult, vulkáni bombákat is. Ezek szépségükkel és szabályos formájukkal versenyeznek a Szicília szigetén ma is működő Etna vulkán világhírű bombáival. De találhatunk itt ún. megkövesedett "könnycseppeket" is.

A Somló típusos bazaltvulkán, alakja az idők folyamán a pusztulás nyomán változott. A pusztulást elősegítette a szél, amely a Pannóniai-tó megszáradt üledékét felkapva, hatalmas felhőkben szállította dél felé, egyre jobban letarolva az eredeti felszínt. A területen keresztülrohanó Ős-Duna, a csapadékvíz, a patakok, folyók vize is egyre jobban mélyedő medrével rombolta a talajt. Ennek felszíne lassan süllyedt, s így a Somló bazaltkúpja egyre jobban kiemelkedett. Végül is kialakult a táj mai képe.

Somló védelmezője a pannóniai üledékekre rátelepedett bazalt. Ha a Somló meredek, bazaltból álló kúpszeletének az alján végigmegyünk, vagy pedig a várrom alatti részét vizsgáljuk - barnás, vagy helyenként vörösbarna színű, réteges-pados, úgynevezett bazalttufát találunk. A vulkáni kitörés alkalmával, a kráternyílás kialakulásakor ez a bazalttufa került először felszínre és itt a Somlón, közvetlenül a pannóniai-pontusi korú homok- és agyagrétegekre települt. A következő szakaszban, a lávafolyáskor, a kráteren keresztül kiömlött, hatalmas lávatömegekből merevedett meg a meredek falú bazaltkúp. A lávafolyás azután még egyszer megismétlődött és ebből az utolsó lávakitörés anyagából merevedett meg a legfelső hólyagos bazaltból ("hopokából") álló sapkaszerű tömeg, a Somló kissé lapos csúcsrésze. A Somló kitűnő borát termő szőlőskertek természetesen nem a bazalton települtek, hanem a pannóniai-pontusi lankás hegyoldalakon. Itt a talaj szétmálló

bazaltanyag. A bazaltkúp ugyanis a hő, a csapadék és a szél hatására kisebb-nagyobb darabokra aprózódik, végül is dió-mogyoró-sörét nagyságú (innét a népies "srét" elnevezés) lesz, és ebből képződik a híres somlai bor kitűnő termőtalaja.

A szépírók közül Mikszáth Kálmán képzeletét is megragadta a Somló földtani fölépítése.

"Tűzhányó volt valamikor, a legfelső kúp tetején, tisztán kivehető a kráter üst alakú öble. " Ő kivehetőnek látta a kráter üst alakú öblét a Somló legfelső kapujának tetején. Ez azonban nem felel meg a pontosabb geológiai megfigyeléseknek, mint ahogyan a Badacsony tetején is régóta látni véli sok laikus az ottani "krátert".

Szent Ilona kápolna

Egy 1399-ben kelt okmány már említi a jenei oldalon álló Szent Keresztről nevezett templomot. Valószínűleg a tüskevári (nagyjenői) pálosok építették azon a helyen, ahol a mostani kápolna is áll. Hogy ez a templom meddig szolgálta Isten dicsőségét és mikor dőlt romba, nem tudjuk. Lehetséges, hogy a Szent Margit-kápolnához hasonlóan ez is a török vész idején pusztult el. A templom emléke évszázadokon át élt a hívek lelkében, míg a 19. század első felében elhatározták újraépítését. Éveken keresztül szüretkor mustot szedtek, ennek árát kamatoztatták és ebből vették meg a templom helyét, valamint ebből fizették a napszámosokat is. A kápolna felszerelését a hívek adományozták.

Szent Márton kápolna

A kápolna a 13. században épült román stílusban, majd a 18. században építettek hozzá egy késő barokk toldalékot. Már 1309-es keltezésű okmányok is említik ezt a régi vallásos emléket. Építtetői a vásárhelyi apácák voltak. Építési jellege is árulkodik koráról. Eredetileg torony nélkül készült, fatornyát csak jóval később emelték.
Valószínűleg a somlói vár kápolnájául szolgált. Erre enged következtetni a várhoz való közelsége, továbbá, hogy a várban nem volt kápolna és nem utolsósorban az a körülmény, hogy a törökök hároméves uralmát a toronyra illesztett félhold őrizte a legújabb időkig. Ezt a 20. században történt renoválás során leverték.

Szent Margit kápolna

A kápolna a 15. században épült gótikus stílusban, majd a 18. század során átépítették barokk stílus szerint. 295 méter magasan található a Somló oldalában.

Építői a vásárhelyi apácák voltak, építése Mátyás király idejére esik. A török vész idején elpusztult és 1727-ben építették újra az eredeti helyén. Búcsújáróhely lett, 1736-ban már nagy erőszeretettel keresték fel messze földről a szép, Antiokheiai Szent Margit szüzet ábrázoló oltárképpel díszített kápolnát.

Keresztelő Szent János kápolna

A Szent Margit kápolna mögött áll a Keresztelő Szent János tiszteletére emelt kis kápolna. Hajdani felirata ez volt: Ezen fogadásból épült kápolna keresztelő János tiszteletére fog állani. Az út mellett pedig a zivatart elhárító, termést megóvó Szent Donát (római légionárius volt) szobra áll. A templom előtt emlékpark őrzi egy villám sújtotta, több száz évesre tehető idős hársfa emlékét, illetve fiatal hajtását.

Szent István kilátó

Szent István jubileumi év alkalmából, Devecser országgyűlési képviselője, Scandl Károly ny. államtitkár szorgalmazására, az országos program része lett a somlói Szent István-kilátó építtetése.
A tervezéssel Medgyasszay István mérnököt bízták meg.
Ő építette az első szecessziós vasbeton színházépületet Veszprémben, majd a múzeum építésével is megbízták. Ezek az első épületek pályafutásában, amik sikert, ismertséget szereztek a mesternek. Legjellemzőbb stílusára, hogy a vasbetonszerkezetet ötvözi a népi építészet elemével.
A hegy bazaltköveiből épült teraszos tornyot is Medgyasszay István tervezte. 1938 május elején kezdődött a 12 m magas torony építése, Fa László építészmérnök vezetésével. Alul gondnoki lakásból és egy tágas turistateremből áll. Innen lehet csigalépcsőn a toronyba felmenni. Ugyanez év július 31-én, közel tízezer ember előtt József főherceg adta át a "hűség tornyát" a devecseri plébánosnak, Nováky Lajosnak, aki a Somlói Nagybizottság igazgatója volt.
A rendszerváltást követően Doba község kapta tulajdonba a kilátót. Jógazdaként 2010-ben kicseréltette a toronyba vezető lépcsőt, az eredeti mására.